บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึงผลการดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนหันคาพิทยาคม อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท โดยศึกษาถึงสภาพปัจจุบันในการดำเนินกิจกรรมในโรงเรียนเมื่อผ่านเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ตามแนวคิดหลักในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและครอบคลุมเนื้อหาที่ทำการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ
2. แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ
3. กลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพ
4. ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
5. องค์ประกอบของกิจกรรมในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
6. องค์ประกอบของการบริหารจัดการในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
7. ความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพกับมาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
8. การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนในต่างประเทศและประเทศไทย
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการส่งเสริมสุขภาพ

การส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) หมายถึง กระบวนการเพิ่มความสามารถของคนเราในการควบคุมดูแล และพัฒนาของตนให้ดีขึ้น

การส่งเสริมสุขภาพตามความหมายดังกล่าวจึงเป็นการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ซึ่งหมายถึงกระบวนการทางสังคมและการเมืองแบบเบ็ดเสร็จ ไม่เพียงแต่ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเร่งรัดการเพิ่มทักษะและความสามารถส่วนบุคคล แต่จะรวมถึงกิจกรรมที่มุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาวะทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อลดผลกระทบที่จะมีต่อสุขภาพของสาธารณะชนและปัจเจกบุคคล การส่งเสริมสุขภาพจึงเป็นกระบวนการปลูกฝังให้คนเราสามารถที่จะควบคุมปัจจัย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดสุขภาพเพื่อช่วยให้สุขภาพดีขึ้น การมีส่วนร่วม มีความจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนของกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ (ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์, 2541, หน้า 3-4)

การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ จึงมีลักษณะแตกต่างจากการส่งเสริมสุขภาพแบบเดิมที่สำคัญ คือ การส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคม มิใช่การบริการสาธารณสุข และเป็นการดำเนินการที่มุ่งเน้นเพื่อพัฒนาสุขภาพของประชาชนและชุมชนเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของสังคม เน้นที่ปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ (สุรเกียรติ อาชานานุภาพ, 2541, หน้า 1)

การส่งเสริมสุขภาพ จะต้องมีความสามารถที่จะบ่งบอกและตระหนักถึงความมุ่งมาดปรารถนาของตนเองที่จะสนองความต้องการต่างๆ ของตนเองและสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เรื่องของสุขภาพ จึงถูกมองในลักษณะทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน มิใช่จุดมุ่งหมายของการดำรงชีวิต สุขภาพเป็นคำที่มีความหมายทางบวก เน้นหนักที่ทรัพยากรบุคคลและสังคม เช่นเดียวกับสมรรถนะต่างๆ ทางร่างกาย ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพจึงมิใช่เป็นความรับผิดชอบขององค์กรในภาคสุขภาพเพียงอย่างเดียว หากกินความถึงการมีชีวิตอย่างมีสุขภาพดี ไปสู่เรื่องของสุขภาพโดยรวม (พิสมัย จันทวิมล, 2541, หน้า 3-4)

การส่งเสริมสุขภาพ ตามแนวคิดของ Green and Kreuter หมายถึง ผลรวมของทางด้านการศึกษาและทางสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนให้เกิดผลทางการกระทำของการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดสภาวะสุขภาพที่สมบูรณ์ การกระทำนั้นอาจเป็นของบุคคล ชุมชน หรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ ซึ่งการกระทำเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อสุขภาพของบุคคล ชุมชน และสังคมส่วนรวม

กฎบัตรออตตาวา (Ottawa Charter for Health Promotion) (องค์การอนามัยโลก, 2541) ได้ให้คำนิยามว่า การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง ขบวนการซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเพิ่มการควบคุมสุขภาพและทำให้สุขภาพดีขึ้น การบรรลุถึงสภาวะสุขภาพสบายทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคมได้ ปัจเจกชนหรือกลุ่มบุคคลต้องสามารถที่จะพอใจในสิ่งที่ตนปรารถนา และที่จะปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นสุขภาพจึงเป็นทรัพยากรสำหรับชีวิตประจำวัน สุขภาพเป็นแนวคิดด้านบวกซึ่งเน้นที่ทรัพยากรส่วนบุคคล ของสังคม และเป็นความสามารถทางกายภาพ เพราะฉะนั้นการส่งเสริมสุขภาพจึงไม่ใช่ความรับผิดชอบแต่เฉพาะของภาคสุขภาพเท่านั้น แต่รวมถึงลีลาชีวิตอันเปี่ยมด้วยสุขภาพไปจนถึงความอยู่ดีกินดีอีกด้วย

จากความหมายที่กล่าวมา การส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ประชาชนบรรลุถึงการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม รวมทั้งเพิ่มความสามารถในการควบคุมและสร้างเสริมสุขภาพของตนให้ดีขึ้น เพื่อให้มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

2. แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ

จากการประชุมระหว่างประเทศขององค์การอนามัยโลก ที่เมืองออตตาวา ประเทศแคนาดา ในปี ค.ศ. 1996 ผลการประชุมได้ปรากฏเป็นเอกสารเรียกว่า “กฎบัตรออตตาวา เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ” (Ottawa Charter for Health Promotion, 1996) ข้อเรียกร้องในบัตรได้แก่ การชี้นำด้วยการแสดงเจตจำนงทางการเมืองที่ชัดเจนเกี่ยวกับสุขภาพ และภารดรภาพของทุกคนในสังคม และปฏิบัติการกดดันต่อต้านผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตราย การทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ผิดต่อหลักอนามัย (Unhealthy Living Conditions and Environments) และต่อต้านอาหารไม่ดี (Bad Nutrition) ข้อเรียกร้องในการเพิ่มสมรรถนะของประชาชนให้มีความสามารถบรรลุภาวะสุขภาพได้อย่างสมบูรณ์ ต้องกระทำในสิ่งสำคัญ 5 ประการ ตามกลยุทธ์ขององค์การอนามัยโลก คือ 1.สร้างนโยบายสาธารณะที่จะส่งเสริมสุขภาพ 2.สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ 3.การเพิ่มความสามารถของชุมชน 4.การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล และ5.การปรับระบบบริการสุขภาพ ซึ่งกิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรม เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับกระบวนทัศน์ใหม่ ในการร่วมกันจัดสัมมนาการปรับกระบวนทัศน์ใหม่ทางการแพทย์ในปี ค.ศ.1980 ที่มหาวิทยาลัยบริติส โคลัมเบีย และฝ่ายอำนวยการส่งเสริมสุขภาพของรัฐกลาง ได้จัดในหัวข้อจากการป้องกันโรคสู่การส่งเสริมสุขภาพ คือ กิจกรรมที่ 1-3 และ 5 เป็นกิจกรรมที่สังคมหรือชุมชนที่ต้องเข้ามารับผิดชอบต่อสุขภาพของชุมชน ส่วนในกิจกรรมที่ 4 เป็นการพัฒนาปัจเจกบุคคลให้มีศักยภาพในการตัดสินใจในการดำรงชีวิตให้เป็นไปเพื่อการมีสุขภาพดีของแต่ละคน จากแนวคิดและวิวัฒนาการของการส่งเสริมสุขภาพ อาจสรุปได้เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นแนวคิดทางด้านปรัชญาการส่งเสริมสุขภาพ (วิทูรย์ อึ้งประพันธ์ , 2541, หน้า 8-11)

ปรัชญาการส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Philosophy)

ปรัชญา คือ การให้ทุกคนมีความสามารถ ที่จะเลือกแนวทางดำเนินชีวิตของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดี สุขสบาย (Well Being) โดยปราศจากโรคและความพิการทั้งทางรางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ดังกล่าวนำมาสู่การดำเนินกิจกรรมตามกลยุทธ์หลัก 5 ประการ คือ

1.การมีนโยบายที่ชัดเจน โดยยึดหลักปรัชญาข้างต้น ในทุกระดับของผู้กำหนดนโยบายและผู้บริหารนโยบายของสังคมทั้งในระดับประเทศ ท้องถิ่น และชุมชนต่างๆ เพราะจุดมุ่งหมายหลักของการมีนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพก็คือ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสุขภาพที่ดี เพราะเหตุว่า สุขภาพนั้นเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและถือว่าเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าของภาครัฐที่จะพัฒนาสุขภาพของประชาชน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในทุกระดับ เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรของโลก ของประเทศ ของชุมชน การสร้างบรรยากาศที่ปราศจากมลภาวะในที่ต่างๆ ตั้งแต่ในบ้าน ที่ทำงาน โรงเรียน สถานที่ราชการ สาธารณสถานทุกแห่ง เป็นต้น

3. การเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ชุมชน การสร้างประชาคม (Civil Society) ในชุมชนต่างๆ เช่น การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม ชมรม มูลนิธิ สหกรณ์ ฯลฯ เกิดเป็นชุมชนสุขภาพดี (Healthy Community) และนำสู่เมืองสุขภาพดี (Healthy City) นายแพทย์ประเวศ วสี กล่าวว่า "ยุทธศาสตร์ส่งเสริมสุขภาพความเข้มแข็งของชุมชนหรือประชาสังคม เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิต" (ประเวศ วสี, 2541, หน้า 25-26)

4.การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล การส่งเสริมสุขภาพจะต้องสนับสนุนในเรื่องการพัฒนาความรู้และทักษะส่วนบุคคล โดยการให้ข้อมูลข่าวสารและการศึกษาด้านสุขภาพ รวมทั้งการเสริมทักษะชีวิต เพื่อเตรียมปัจเจกบุคคลให้มีความพร้อมในการดำเนินชีวิตและดูแลสุขภาพตนเองตามวัยต่างๆ และสามารถควบคุมโรคเรื้อรังและการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นกับตนเอง ซึ่งกระบวนการนี้จะเริ่มตั้งแต่ครอบครัว ในโรงเรียน ในที่ทำงาน ในชุมชนและในหน่วยงานต่างๆ
(สุรเกียรติ อาชานุภาพ , 2541, หน้า 138)

5.การปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพ บริการสุขภาพ ในปัจจุบันอยู่ภายใต้การครอบครองของเทคโนโลยีทางการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจและจริยธรรมขึ้นทั่วไป

ดังนั้น แนวปฏิบัติที่จะนำไปสู่ปรัชญาของการส่งเสริมสุขภาพดังกล่าว จะต้องทำทั้งการปรับเปลี่ยนแนวคิด และนำการแพทย์ทางเลือกอื่น (Alternative Medicines) เข้าเสริม โดยเฉพาะในสถานศึกษาซึ่งมีความสำคัญเริ่มแรกของเด็กและเยาวชน (วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์, 2541, หน้า 9-11) โดยเฉพาะองค์กรด้านสุขภาพจะต้องหันมามุ่งเน้นการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของตนเอง ทั้งนี้ต้องปรับเปลี่ยนเจตคติ การปรับทิศทางและจัดระบบบริการการสาธารณสุขที่มุ่งเน้นการมองปัญหาแบบองค์รวมให้มากขึ้น (สุรเกียรติ อาชานุภาพ, 2541, หน้า 139)

แนวคิดของการส่งเสริมสุขภาพในสถานศึกษาของ WHO

องค์การอนามัยโลกได้มีแนวคิดในการส่งเสริมสุภาพในสถาบันศึกษา (World Health Organization, 1996b, pp. 2-4) รายละเอียดดังนี้

1. เป็นการนำรูปแบบสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) มาใช้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิตใจ สังคม และรวมถึงสิ่งแวดล้อมทางด้านสุขภาพ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

2. ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ครอบครัวมีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ และทักษะด้านสุขภาพของบุตรหลานของเขาด้วย

3. เน้นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางด้านกายภาพ ที่ส่งผลต่อสุขภาพของนักเรียนให้มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม น่าพักผ่อน ได้แก่ อาคารสถานที่บริเวณรอบๆ โรงเรียน

4. สำหรับด้านสุขาภิบาลในโรงเรียน มีการจัดหาน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาด มีห้องน้ำ ห้องส้วมที่สะอาดและเพียงพอกับความต้องการ มีการจัดเก็บขยะปฏิกูลอย่างถูกสุขลักษณะไม่เป็นแหล่งแพร่เชื้อและสถานที่เด็กเล่นหรือสถานที่ออกกำลังกายอย่างเหมาะสม เป็นต้น

5. เน้นความสำคัญของสภาพสังคมภายในโรงเรียน ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์ และนักเรียน นักเรียนต่อนักเรียน และต่อบุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียนและชุมชน ในการสนับสนุนที่เอื้อให้มีความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะสุขภาพทั้งทางกาย ทางใจ และความเป็นอยู่ที่ดี

6. เชื่อมโยงบริการทางด้านสุขภาพทั้งในระดับภูมิภาค และในระดับท้องถิ่นที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษานั้นที่ตั้งอยู่ ทางด้านสุขภาพของเด็กนักเรียนในโรงเรียน เช่น ปัญหาโรคหนอนพยาธิ ปัญหาเกี่ยวกับการได้ยิน เป็นต้น

7. มุ่งประเด็นไปยังนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตรการเรียน (Formal Curriculum) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางด้านทักษะ และความรู้ทางด้านสุขภาพเพื่อชีวิตที่ยืนยาว

8. ผลักดันให้เกิดการเสมอภาคทางเพศในด้านการศึกษา และสุขภาพด้วยการเพิ่มความสามารถในการดูแลสุขภาพของนักเรียนหญิงและสตรีในชุมชน

9. ให้โรงเรียนและชุมชน ได้ร่วมงานประสานกันในการสร้างสรรค์กิจกรรมทางด้านสุขภาพเพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพของนักเรียน และครอบครัว ตลอดจนสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมหลักสูตรในสถานศึกษา

การส่งเสริมสุขภาพในสถานศึกษาจะสำเร็จได้นั้น ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในด้านนโยบายที่รัฐกำหนดไว้ และดำเนินการภายใต้บริบทของการส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงบวกที่มุ่งเน้นขุมพลังส่วนบุคคลและสังคมเป็นสำคัญ (หทัย ชิตานนท์, 2540, หน้า 6)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

3. กลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพ

การส่งเสริมสุขภาพเป็นกระบวนการสร้างสมรรถนะแก่ประชาชนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมและพัฒนาสุขภาพของตนให้ดีได้ โดยสามารถบรรลุสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และ ความเป็นอยู่ในสังคม ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มที่สามารถที่จะค้นหา และ

ตระหนักถึงสิ่งที่ตนเองคาดหวังด้วยความพึงพอใจ และ สามารถปรับสภาพหรือแก้ปัญหาเมื่อเผชิญกับสภาวะของสิ่งแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์ โดยตระหนักว่า “สุขภาพดี” เป็นทรัพยากรสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เพียงแค่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ สุขภาพดีเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง เป็นทรัพยากรสำคัญของสังคมและส่วนบุคคล ดังนั้นการส่งเสริมสุขภาพจึงไม่สมควรรับผิดชอบเพียงหน่วยงานสาธารณสุข แต่จะต้องรับผิดชอบร่วมกันทุกหน่วยในสังคมเพื่อนำความเป็นอยู่ที่ดีในวิถีชีวิตสุขอนามัยของปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม แต่กระทรวงสาธารณสุขต้องเป็นหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการส่งเสริมสุขภาพ คิดค้น พัฒนารูปแบบและองค์ความรู้ด้านส่งเสริมสุขภาพอย่างมีมาตรฐาน พร้อมทั้งกำกับและตรวจสอบการดำเนินงานภาคเอกชนได้

สิ่งจำเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาพดี ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมและทรัพยากรพื้นฐานเพื่อการมีสุขภาพดี คือ สันติภาพ ที่อยู่อาศัย การศึกษา อาหาร รายได้ นิเวศน์ที่มั่นคง ทรัพยากรที่ยั่งยืน ความยุติธรรมในสังคมและความเสมอภาค

กฎบัตรออตตาวาได้บ่งชี้กลยุทธ์พื้นฐาน 3 ประการ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ คือ

1.การชี้แนะ (Advocate) ด้านสุขภาพ เพื่อสร้างสภาวะหรือปัจจัยที่เอื้อต่อสุขภาพ

2.สร้างสมรรถนะ (Enable) ให้คนทุกคนบรรลุถึงศักยภาพสูงสุดด้านสุขภาพ

3.เป็นสื่อกลาง (Medicate) ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างกันในสังคมเพื่อจุดหมายด้านสุขภาพ (พิสมัย จันทวิมล, 2541, หน้า 4)

การชี้แนะ (Advocate)

การมีสุขภาพที่ดีจะเป็นทรัพยากรสำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้เกิดการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และ การพัฒนาส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังเป็นส่วนประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต องค์ประกอบด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม พฤติกรรม และ ชีวภาพ ล้วนเป็นสิ่งที่มีผลต่อสุขภาพทั้งด้านดี และ ด้านอันตราย การส่งเสริมสุขภาพจึงมีความมุ่งหมายให้สภาวการณ์ต่าง ๆ เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อสุขภาพภายใต้การชี้แนะที่ดีจากผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นๆ

การสร้างสมรรถนะ (Enable)

การส่งเสริมสุขภาพ เน้นการมีความเสมอภาค ลดความแตกต่างกันของประชาชนให้มีโอกาสและทรัพยากรที่เท่าเทียมกันเพื่อมุ่งหวังให้ทุกคนประสบผลสำเร็จในการใช้ศักยภาพของตนในการดูแลสุขภาพอย่างดีที่สุด โดยมีสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง มีทักษะในการดำเนินชีวิตและมีโอกาสในทางเลือกเพื่อสุขภาพที่ดี ประชาชนสามารถที่จะมีศักยภาพทางสุขภาพที่สมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อสามารถควบคุมปัจจัยที่มีผลต่อสุขภาพ ทั้งนี้โดยไม่มีความเหลื่อมล้ำทางเพศ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

เป็นสื่อกลาง (Medicate)

สิ่งจำเป็นพื้นฐานและสภาวะความสมบูรณ์ทางสุขภาพไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยอาศัยหน่วยงานทางด้านสุขภาพเพียงอย่างเดียว สำคัญอย่างยิ่งสำหรับการส่งเสริมสุขภาพต้องอาศัยการทำงานที่ประสานกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐบาล หน่วยงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข หน่วยงานด้านเศรษฐกิจและสังคม หน่วยงานภาคเอกชน หน่วยงานในสังกัดท้องถิ่น ภาคอุตสาหกรรม โรงงาน และ สื่อมวลชน ทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพที่สมบูรณ์ของประชาชน

วิธีการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสุขภาพประกอบด้วยกิจกรรมตามกลยุทธ์หลัก 5 ประการ คือ (สุรเกียรติ อาชานุภาพ, 2541, หน้า 11-13)

1. การสร้างนโยบายสาธารณะที่จะส่งเสริมสุขภาพ (Build Healthy Public Policy) การส่งเสริมสุขภาพนอกเหนือจากการให้บริการ สุขภาพต้องเป็นประเด็นที่ผู้กำหนดนโยบายทุกฝ่ายและทุกระดับร่วมกันรับผิดชอบและ ตระหนักถึงผลดีที่ตามมาในการตัดสินใจส่งเสริมสุขภาพ

2. การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพ (Create Supportive Environmemtal) สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่สลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกัน สุขภาพดีไม่สามารถแยกออกจากเป้าหมายอื่นๆ ของสังคม เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจึงเป็นพื้นฐานในการกำหนดวิธีการในสังคมนิเวศน์ ในการดำเนินงานสำหรับโลก ชาติ ภูมิภาค หรือแม้แต่ในชุมชนนั้นใช้หลักการเดียวกันที่จะต้องสนับสนุนกันและกัน ช่วยเหลือกันในการดูแลชุมชน อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกันทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการดำเนินชีวิต การทำงาน และการใช่เวลาว่างที่มีผลอย่างมากต่อสุขภาพที่ดี การส่งเสริมสุขภาพจะช่วยสร้างสภาวะในการดำเนินชีวิต และการทำงานให้มีลักษณะที่ปลอดภัย เกิดความพึงพอใจและความอภิรมย์ การประเมินผลกระทบที่มีต่อสุขภาพดีภายใต้สิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเทคโนโลยี การทำงานผลผลิตด้านพลังงาน และการเกิดสังคมเมืองเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีมาตรการดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่าจะเกิดผลดีต่อสุขภาพสาธารณชน การคุ้มครองธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องใช้กลยุทธ์ในการส่งเสริมสุขภาพ

3. การเพิ่มความสามารถของชุมชน (Strengthen Community Action) หัวใจสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพ คือ การเสริมพลังให้ชุมชน ให้รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน สามารถดำเนินงานได้เอง และ เป็นผู้ได้รับผลดีที่สุดเอง การพัฒนาชุมชนจะต้องอาศัยการใช้ทรัพยากรในชุมชน สร้างความสามารถในการช่วยตนเองเพื่อสร้างเสริมสังคม และมีระบบยืดหยุ่นที่เพิ่มความเข้มแข็งในการ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

มีส่วนร่วมของชุมชนที่จะทำให้มีผลดีต่อสุขภาพ สิ่งเหล่านี้ต้องการความสมบูรณ์และต่อเนื่องของข้อมูลข่าวสาร โอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพรวมทั้งการได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน

4. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคล (Develop Personal Skill) การส่งเสริมสุขภาพจะช่วยให้บุคคลและสังคมเกิดการพัฒนาโดยการได้รับข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพและทักษะในการดำรงชีวิต จะช่วยเพิ่มทางเลือกในการควบคุมดูแลสุขภาพของตนเองและสิ่งแวดล้อมที่มีผลดีต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพให้ประชาชนเรียนรู้ตลอดชีวิต การเตรียมประชาชนให้สามารถปรับตัวให้เข้ากันแต่ละขั้นตอนของชีวิตให้สามารถแก้ปัญหาโรคเรื้อรัง อุบัติเหตุ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยเฉพาะในโรงเรียน บ้าน สถานที่ทำงาน และ ชุมชน จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกวิชาชีพ

5. การปรับระบบบริการสุขภาพ (Reorient Health Service) หน้าที่รับผิดชอบในด้านการส่งเสริมสุขภาพของบริการสาธารณสุขเป็นหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันระหว่างบุคคล กลุ่มของชุมชน เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และสาธารณสุข หน่วยงานที่จัดบริการสุขภาพ และ รัฐบาล กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะต้องทำงานร่วมกันในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพประสานกับทุกหน่วยงาน และ อาศัยช่องทางการสื่อสารอย่างเหมาะสมและกว้างขวาง วิจัยเพื่อพัฒนาบริการ และ บุคลากรอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมทั้ง 5 กิจกรรมนี้ เป็นกลยุทธ์ขององค์การอนามัยโลก ที่สามารถทำให้การส่งเสริมสุขภาพมีความเป็นไปได้ในทุกกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มเด็กวัยเรียนและเยาวชน กลุ่มวัยทำงาน กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น และมีทิศทางในการแก้ปัญหาเชิงรุกที่เน้นการให้บริการแบบองค์รวม (Holistic Service) ซึ่งมีลักษณะรวมหลายมิติที่เชื่อมโยงกัน (ดำรง เชี่ยวศิลป์, 2539, หน้า 4)

4. ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ความเป็นมาและคุณลักษณะของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Health Promoting Schools)

ในปี ค.ศ.1995 องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้เสนอให้ประเทศต่างๆ ปรับปรุงโครงสร้างด้านอนามัยโรงเรียนที่มีอยู่ให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Health Promoting Schools) ซึ่งองค์การอนามัยโลกได้เสนอกรอบแนวคิด และวิธีดำเนินงานในการจัดตั้งโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการพัฒนาสุขภาพควบคู่ไปกับการศึกษาซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพไว้ว่า “เป็นโรงเรียนที่มีขีดความสามารถที่แข็งแรงมั่นคงที่จะเป็นสถานที่ที่มีสุขอนามัยที่ดีเพื่อการอาศัย ศึกษาเรียนรู้ และทำงาน” (A Health Promoting School is a school constantly strengthening its capacity as a healthy setting for

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

living, learning and working) โดยการสร้างความเข้าใจและส่งเสริมให้ชุมชน ผู้ปกครอง และบุคคลในโรงเรียน ตั้งแต่ผู้บริหาร ครูทุกคน คนงาน เจ้าหน้าที่ ตลอดจนนักเรียน ได้ร่วมกับหน่วยงานและองค์กรในท้องถิ่น ดำเนินการให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และให้โรงเรียนเป็นสถานที่สำคัญของการพัฒนาสุขภาพควบคู่ไปกับการศึกษา ซึ่งจะส่งผลไปถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (ศิริพร กัญชนะ, 2541)

แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นแนวคิดระดับชาติ มีประเทศต่างๆ ทั่วโลก ร่วมกันจัดทำแผนงานเพื่อสนับสนุนการทำงานของโรงเรียนและชุมชน แนวคิดนี้เป็นส่วนเสริมแผนงานริเริ่มขององค์การอนามัยโลกด้านอนามัยโรงเรียน (WHO School Health Initiative) ที่ผลักดันให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปถึงระดับโลก

ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตาม Ottawa Charter (ลักขณา เติมศิริกุลชัย, 2541,หน้า 3) เป็นสถานที่ซึ่งทุกคนในโรงเรียนร่วมกันจัดโครงสร้างและประสบการณ์ผสมผสานเชิงบวก เพื่อส่งเสริมและปกป้องสุขภาพของนักเรียน กิจกรรมนี้ประกอบด้วยการเรียนรู้เรื่องสุขภาพทั้งในและนอกหลักสูตร การจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและเอื้อต่อสุขภาพ การจัดให้มีการบริการสุขภาพที่เหมาะสม รวมทั้งการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพ ในการส่งเสริมสุขภาพ จุดประสงค์ของการจัดตั้งและดำเนินกิจการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ให้บุคคลสามารถประสบความสำเร็จในชีวิตตามศักยภาพ ทำประโยชน์สูงสุดแก่ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ บุคคลจะทำได้ตามจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาก็ต่อเมื่อมีสุขภาพที่ดี ผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีมาจากเด็กที่ สุขภาพดี และได้รับการปลูกฝังให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี เมื่อมีสุขภาพที่ดีทำให้สามารถเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ (WHO, 1996)

โรงเรียนเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีแนวคิดว่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ โดยทุกคนในสังคมโรงเรียน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน บุคลากรในโรงเรียน เช่น ภารโรง เจ้าหน้าที่ธุรการ ผู้ปกครอง และองค์กรในชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในฐานะหุ้นส่วนตั้งแต่การระดมสมองในการคิดแก้ปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตลอดจนร่วมดำเนินการแก้ไขเพื่อให้ทุกคนในสังคมโรงเรียนมีสุขภาพดี (ชัย กฤติยาภิชาตกุล, 2543, หน้า 35)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

5. องค์ประกอบของกิจกรรมในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (ลักขณา เติมศิริกุลชัย, 2541)

องค์ประกอบของกิจกรรมและประเด็นการตรวจสอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Components and Checkpoints for Health Promotion Schools) ประกอบด้วย

องค์ประกอบสำคัญและประเด็นการตรวจสอบ 6 องค์ประกอบ ตามแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก เพื่อให้การดำเนินงานในประเทศต่างๆ สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน สามารถปรับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของแต่ละพื้นที่ และกำหนดประเด็นการตรวจสอบ ดังนี้

1. นโยบายสุขภาพของโรงเรียน (School Health Policies)
2. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (The Physical Environment of The School)
3. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (The School's Social Environment)
4. ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน (Community Relationships)
5. การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ (Personal Health Skills)
6. บริการสุขภาพในโรงเรียน (Health Services)

แต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียด และประเด็นการตรวจสอบดังนี้

1. นโยบายสุขภาพของโรงเรียน (School Health Policies)

นโยบายสุขภาพของโรงเรียน คือ ทิศทางที่ประกาศใช้อย่างชัดเจนและครอบคลุมทั้งโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนอาจจะมีนโยบายเรื่องต่างๆ อยู่แล้ว แต่โรงเรียนยังขาดเรื่องสุขภาพอยู่ก็ควรจะบรรจุเรื่องนี้เข้าไปด้วย ได้แก่

1.1 โรงเรียนมีนโยบายเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ

1.2 โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่ และห้ามดื่มสุราหรือเสพยาเสพติดทุกชนิด

1.3 โรงเรียนสนับสนุนความเสมอภาค โดยให้นักเรียนหญิงและชายสามารถใช้ทรัพยากร

ต่างๆ ในโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน

1.4 โรงเรียนมีระเบียบปฏิบัติที่เป็นทางการในการจ่ายยาแก่นักเรียน

1.5 โรงเรียนมีนโยบายและแผนงานการปฐมพยาบาล

1.6 โรงเรียนมีนโยบายควบคุมโรคหนอนพยาธิและปาราสิต (เฉพาะโรงเรียนที่มีปัญหา)

1.7 โรงเรียนที่มีนโยบายการป้องกันผิวจากแสงแดด (เฉพาะโรงเรียนที่มีปัญหา)

1.8 โรงเรียนมีนโยบายในการตรวจร่างกาย

1.9 โรงเรียนมีนโยบายเกี่ยวกับการปิดโรงเรียนในกรณีฉุกเฉิน หรือมีเหตุการณ์ซึ่งจะเกิดอันตรายต่อสุขภาพของนักเรียน

1.10 โรงเรียนมีแผนความปลอดภัยรองรับภัยธรรมชาติ หรืออุบัติภัยอื่นๆ

1.11 โรงเรียนมีนโยบายการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1.โรงเรียนมีนโยบายเรื่องอาหารเพื่อสุขภาพ	1.1 โรงเรียนจัดหาอาหารท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียน 1.2 ครูเป็นแบบอย่างในการับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ (health food) ในโรงเรียน 1.3 จัดให้มีอาหารเพื่อสุขภาพในวันที่มีกิจกรรมพิเศษ เช่น วันกีฬาสี เป็นต้น
2.โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่ และห้ามดื่มสุรา หรือเสพยาเสพติดทุกชนิด	2.1 โรงเรียนจัดทำกลยุทธ์สู่โรงเรียนปลอดบุหรี่อย่างเป็นขั้นตอน กำหนดวันที่จะให้โรงเรียนปลอดบุหรี่โดยสิ้นเชิง ใช้นโยบายนี้กับทุกคนในโรงเรียนและผู้มาเยือน 2.2โรงเรียนจัดเตรียมแผนปฏิบัติการเพื่อขจัดการดื่มสุรา หรือเสพยาเสพติดทุกชนิดในทุกกิจกรรมของโรงเรียน
3.โรงเรียนสนับสนุนความเสมอภาค โดยให้นักเรียนหญิงและชายสามารถใช้ทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนอย่างเท่าเทียมกัน	3.1 โรงเรียนทบทวนการดำเนินงานและธรรมเนียมปฏิบัติต่างๆ ที่มีอยู่ว่ามีความเสมอภาคทางเพศหรือไม่ เช่น การใช้สนามกีฬา อุปกรณ์กีฬา การให้เวลาของครู แก่นักเรียน และทรัพยากรอื่นๆ รวมทั้งดำเนินการแก้ไข หากไม่พบความไม่เสมอภาค
4.โรงเรียนมีระเบียบปฏิบัติที่เป็นทางการในการจ่ายยาแก่นักเรียน	4.1 มีการบันทึกการจ่ายยาทุกชนิดแก่นักเรียน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องที่ให้คำแนะนำในเรื่องการเก็บยา และการจ่ายยา
5.โรงเรียนมีนโยบายและแผนงานการปฐมพยาบาล	5.1มีชุดพยาบาลที่เพียงพอสำหรับประชากรในโรงเรียน 5.2 มีครูที่ได้รับการอบรมการปฐมพยาบาล 5.3 มีการอบรมปฐมพยาบาลแก่นักเรียน 5.4 มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติสำหรับกรณีฉุกเฉินที่มีข้อบ่งชี้ว่าต้องส่งต่อนักเรียน/ครู ไปยังโรงพยาบาลใกล้เคียง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
6.โรงเรียนมีนโยบายควบคุมโรคหนอนพยาธิและปาราสิต (เฉพาะโรงเรียนที่มีปัญหา)	6.1 มีการสอนนักเรียนให้มีความรู้ในการป้องกันโรคจากหนอนพยาธิและปาราสิต
7.โรงเรียนที่มีนโยบายการป้องกันผิวจากแสงแดด (เฉพาะโรงเรียนที่มีปัญหา)	7.1 ห้ามนักเรียนแล่นกลางแดด โดยไม่มีเสื้อสวมหรือไม่มีการป้องกันอันตรายจากแสงแดด 7.2 ครูเป็นแบบอย่างในการป้องกันอันตรายจากแสงแดด
8.โรงเรียนมีนโยบายในการตรวจร่างกาย	8.1 นักเรียนได้รับการตรวจร่างกายเป็นประจำตามแนวทางของสำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่
9.โรงเรียนมีนโยบายเกี่ยวกับการปิดโรงเรียนในกรณีฉุกเฉิน หรือมีเหตุการณ์ซึ่งจะเกิดอันตรายต่อสุขภาพของนักเรียน	9.1 นักเรียนไม่ต้องมาโรงเรียน ถ้าขาดน้ำดื่มน้ำใช้อย่างต่อเนื่อง มีการระบาดของโรคติดต่อ มีอากาศที่ร้อนหรือหนาวมาก โดยที่โรงเรียนไม่สามารถปกป้องนักเรียนได้อย่างเหมาะสม หรือโรงเรียนและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเห็นว่าระบบสุขาภิบาลของโรงเรียนเป็นอันตรายต่อสุขภาพ
10.โรงเรียนมีแผนความปลอดภัยรองรับภัยธรรมชาติ หรืออุบัติภัยอื่นๆ	10.1 โรงเรียนมีแผนการอพยพสำหรับเหตุไฟไหม้ โดยมีการฝึกซ้อมนักเรียนตามแผน 10.2 โรงเรียนมีแผนฉุกเฉินสำหรับอุบัติเหตุอื่นๆ ซึ่งอาจเกิดได้ในแต่ละท้องที่ เช่น น้ำท่วม การถูกโจมตีจากผู้ก่อการร้าย เป็นต้น
11.โรงเรียนมีนโยบายการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์	11.1 มีเอกสารระเบียบปฏิบัติและอุปกรณ์การแพทย์ที่เหมาะสมเพื่อป้องกัน 11.2 ครูและบุคลากรในโรงเรียนได้รับการฝึกอบรมในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์

2. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียน (The Physical Environment of The School)

สิ่งแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียน หมายถึง อาคาร สนาม เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งพื้นที่รอบๆ โรงเรียน สุขาภิบาล และน้ำสะอาด ประกอบด้วย

2.1 โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย

2.2 มีสุขาภิบาลที่ถูกหลักอนามัย มีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

2.3 โรงเรียนสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดสมดุลของสิ่งแวดล้อม

2.4 กระตุ้นให้นักเรียนดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโรงเรียน

2.5 โรงเรียนสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เกื้อหนุนต่อการเรียน

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1. โรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย	1.1 โรงเรียนใช้หลักความปลอดภัยในการเลือกสรรเครื่องเล่นหรืออุปกรณ์การกีฬา และมีคู่มือการใช้อุปกรณ์กีฬาติดไว้ให้นักเรียนอ่าน 1.2 โรงเรียนตรวจสอบความปลอดภัยของอาคาร ต้นไม้ และเครื่องมือ/อุปกรณ์ต่างๆเป็นระยะ 1.3 โรงเรียนร่วมมือกับชุมชน ลดอันตรายจากการจราจรในบริเวณใกล้เคียง เช่น ใช้มาตรการลดความเร็วของยานพาหนะ 1.4 โรงเรียนดำเนินการเพื่อป้องกันมิให้คนแปลกหน้าเข้ามาในบริเวณโรงเรียน
2. มีสุขาภิบาลที่ถูกหลักอนามัย มีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ	2.1 มีห้องส้วมเพียงพอสำหรับนักเรียน ทั้งชายและหญิง 2.2 มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและใช้อย่างพอเพียง
3. โรงเรียนสนับสนุนการดำเนินงานเพื่อให้เกิดสมดุลของสิ่งแวดล้อม	3.1 นำสิ่งของที่ไม่ใช้แล้วมาหมุนเวียนใช้ใหม่ (Recycle) เช่น กระดาษ แก้ว อลูมิเนียม เป็นต้น 3.2 ไม่สนับสนุนให้ใช้ภาชนะพลาสติกซึ่งใช้แล้วทิ้ง
4. กระตุ้นให้นักเรียนดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโรงเรียน	4.1 นักเรียนมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดในโรงเรียน 4.2 โรงเรียนมีระบบการกำจัดขยะที่เหมาะสมและเพียงพอ 4.3 นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำให้โรงเรียนมีความสวยงาม เช่น การปลูกต้นไม้ในโรงเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
4. กระตุ้นให้นักเรียนดูแลสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในโรงเรียน	4.1 นักเรียนมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดในโรงเรียน 4.2 โรงเรียนมีระบบการกำจัดขยะที่เหมาะสมและเพียงพอ 4.3 นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำให้โรงเรียนมีความสวยงาม เช่น การปลูกต้นไม้ในโรงเรียน
5. โรงเรียนสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เกื้อหนุนต่อการเรียน	5.1 มีการระบายอากาศเพียงพอในทุกพื้นที่ซึ่งมีนักเรียน 5.2 มีแสงเพียงพอต่อการมองเห็น 5.3 มีอุณหภูมิที่เหมาะสมในห้องเรียน ไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป 5.4 มีการดูแลมิให้มีเสียงรบกวนในโรงเรียน โรงเรียนควรพิจารณาว่าบรรลุตามมาตรฐานข้อใดบ้างแล้วปรึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางบรรลุมาตรฐานที่เหลือ

3.สิ่งแวดล้อมทางสังคม (The School's Social Environment)

สิ่งแวดล้อมทางสังคมของโรงเรียนเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทุกคนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตลอดจนบุคคลในชุมชน ซึ่งจะเป็นแบบอย่างที่ดีด้านสุขภาพของทุกคน ในโรงเรียนด้วยพฤติกรรมทางสังคมที่แสดงออกมา มีองค์ประกอบดังนี้ คือ

3.1 ปรัชญาของโรงเรียนเกื้อหนุนต่อสุขภาพจิต และความต้องการทางสังคมของนักเรียนและครู

3.2 โรงเรียนสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อบอุ่น เชื่อมั่น และเป็นมิตร เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและตั้งในเรียน

3.3 โรงเรียนให้การช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนที่ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม

3.4 โรงเรียนสร้างบรรยากาศให้นักเรียนรู้สึกว่าตนมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ

3.5 โรงเรียนใส่ใจต่อความจำเป็นที่จะให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองในเรื่องที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1. ปรัชญาของโรงเรียนเกื้อหนุนต่อสุขภาพจิตและความต้องการทางสังคมของนักเรียนและครู	1.1 ครูเคารพความเป็นคนของนักเรียน ไม่ใช้การลงโทษอย่างเกี้ยวกราด
2. โรงเรียนสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่อบอุ่น เชื่อมั่น และเป็นมิตร เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและตั้งในเรียน	2.1 โรงเรียนขจัดความรุนแรงด้วยการกระทำและวาจาทั้งระหว่างนักเรียนด้วยกัน และระหว่างครูกับนักเรียน
3. โรงเรียนให้การช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนที่ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม	3.1 โรงเรียนและหน่วยงานด้านศึกษาตระหนักว่านักเรียนบางคนมีความต้องการพิเศษ เช่น ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม โรงเรียนจัดสิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์ช่วยการเรียนที่เหมาะสมกับนักเรียนเหล่านี้
4. โรงเรียนสร้างบรรยากาศให้นักเรียนรู้สึกว่าตนมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ	4.1 โรงเรียนจัดให้มีโอกาสเฉลิมฉลองในงานพิธีต่างๆ พิธีกรรมทางศาสนาและความหลากหลายของคนต่างเชื้อชาติโดยผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น อาหารประจำชาติ เครื่องแต่งกาย เป็นต้น
5.โรงเรียนใส่ใจต่อความจำเป็นที่จะให้การศึกษาแก่ผู้ปกครองในเรื่องที่มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน	5.1 ในกรณีที่จำเป็น โรงเรียนจัดการศึกษาสำหรับผู้ปกครอง เช่น การรู้หนังสือ ทักษะในการเลี้ยงดูลูก ความรู้เกี่ยวกับพยาธิ

4. ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน (Community Relationships)

ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนเป็นความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับครอบครัวของนักเรียนและชุมชน ซึ่งให้การสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ คือ สถานที่ ที่ผู้ปกครองสามารถให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด และมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ มีองค์ประกอบดังนี้

4.1 เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

4.2 โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1.เปิดโอกาสให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน	1.1ครอบครัวของนักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสรมสุขภาพที่เหมาะสมในโรงเรียน เช่น นโยบายอาหาร การออกกำลังกาย เป็นต้น 1.2 มีหลักสูตรที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับสุขภาพ ซึ่งทำให้นักเรียนได้ทำงานร่วมกับครอบครัวของตน 1.3 หน่วยบริการสุขภาพในชุมชนและกลุ่มคนที่สนใจสุขภาพของเด็ก เยาวชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน
2.โรงเรียนจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น	2.1นักเรียนและครูมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น งานประเพณีต่างๆ งานเฉลิมฉลองต่างๆ เป็นต้น 2.2 โรงเรียนแจ้งให้ชุมชนทราบถึงโครงการสุขภาพที่จะดำเนินการ เช่น ผ่านสื่อท้องถิ่น การปฐมนิเทศของโรงเรียน การจัดนิทรรศการของนักเรียนในชุมชน เป็นต้น

5.การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ (Personal Health Skills)

การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ หมายถึง การจัดหลักสูตรทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในเรื่องสุขภาพ เป็นผลให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพของตนเอง และชุมชน มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 หลักสูตรด้านสุขภาพมีลักษณะที่สอดคล้องและเป็นองค์รวม

1.2 หลักสูตรทำให้นักเรียนเข้าใจทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพและสามารถนำไปปฏิบัติได้

1.3 ครูได้รับการเตรียมการอย่างเพียงพอเพื่อเป็นแบบอย่างหลักในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1.4 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholder) อื่นๆ มีโอกาสที่จะรับทักษะที่เกี่ยวข้อง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1. หลักสูตรด้านสุขภาพมีลักษณะที่สอดคล้องและเป็นองค์รวม	1.1หลักสูตรด้านสุขภาพน่าสนใจ น่าศึกษาและเหมาะสมกับนักเรียน 1.2 เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการเรียนการสอน 1.3 เนื้อหาหลักสูตรสะท้อนปัญหาสุขภาพในชุมชนและนักเรียนสามารถนำประสบการณ์ของตนเองออกมาใช้ในการดูแลสุขภาพประจำวันของตนเอง 1.4 หลักสูตรที่ให้นักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม 1.5 จัดเวลาสำหรับการเรียนรู้เรื่องสุขภาพอย่างเพียงพอในแต่ละสัปดาห์
2. หลักสูตรทำให้นักเรียนเข้าใจทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาพและสามารถนำไปปฏิบัติได้	2.1 นักเรียนได้รับความเข้าใจพื้นฐานซึ่งสอดคล้องกับวัยและวัฒนธรรม ในเรื่องอาหาร การป้องกันโรค สุขอนามัย การออกกำลังกาย เพศศึกษา (รวมทั้งโรคเอดส์) บุหรี่ และยาเสพติด ทันตสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม 2.2 นักเรียนมีโอกาสได้รับทักษะเฉพาะด้าน เช่น ทักษะการปฏิเสธบุหรี่และยาเสพติด การรักษาความสะอาดในช่องปาก (เช่น ทักษะการแปลงฟัน และการใช้ไหมขัดฟัน) 2.3 นักเรียนได้รับการฝึกให้มีทักษะในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การจัดการกับอารมณ์และความคิด สร้างสรรค์ ทักษะเหล่านี้จะทำให้นักเรียนมีสุขภาพดีและเป็นคนมีคุณภาพ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
3. ครูได้รับการเตรียมการอย่างเพียงพอเพื่อเป็นแบบอย่างหลักในโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	3.1 มีโปรแกรมการอบรมก่อนและระหว่างการทำงาน ให้แก่ครูในโรงเรียน เช่น การอบรมระยะสั้น หรือ การประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งช่วยฟื้นฟูความรู้ และทำให้ความรู้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ 3.2 ครูได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวการมีและการใช้ทรัพยากรสุขภาพอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง
4. ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย(Stakeholder) อื่นๆ มีโอกาสที่จะรับทักษะที่เกี่ยวข้อง	4.1 มีการอบรมให้แก่ผู้ปกครอง บุคลากรสาธารณสุข บุคลากรทางการศึกษา และสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมีโปรแกรมพัฒนาเฉพาะสาขาสำหรับครูในโรงเรียน

6.บริการสุขภาพในโรงเรียน (Health Services)

บริการสุขภาพในโรงเรียน เป็นบริการในพื้นที่ในด้านสุขภาพอนามัย และการให้ความรู้เรื่องสุขภาพแก่กลุ่มเด็กและเยาวชน ด้วยการให้บริการโดยตรงและการร่วมมือกับโรงเรียน มีองค์ประกอบดังนี้

6.1 มีการจัดบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานตามความจำเป็นของท้องถิ่นให้แก่นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

6.2 หน่วยบริการสุขภาพในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนงานสุขภาพของโรงเรียน

6.3 หน่วยบริการสุขภาพมีส่วนร่วมในการอบรมครู

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
1.มีการจัดบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานตามความจำเป็นของท้องถิ่นให้แกนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน	1.1 โรงเรียนจัดให้มีบริการให้ภูมิคุ้มกันโรคสำหรับนักเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบ	ประเด็นการตรวจสอบ
	1.2 มีบริการตรวจร่างกายทั่วไปที่เหมาะสมแก่นักเรียน เช่น การตรวจวัดสายตา การตรวจการได้ยิน
	1.3 มีบริการสุขภาพช่องปากขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมแกนักเรียน เช่น การตรวจช่องปากประจำปี การอุดฟัน การรักษาฟัน
2.หน่วยบริการสุขภาพในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนงานสุขภาพของโรงเรียน	2.1 มีการปรึกษาระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขกับครูเกี่ยวกับรูปแบบและการเรียนการสอนเรื่องสุขภาพในโรงเรียน
	2.2 เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีส่วนช่วยสอนเรื่องสุขภาพในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
	2.3 หน่วยบริการสุขภาพเสนอตัวสนับสนุนงานส่งเสริมสุขภาพของหน่วยโรงเรียน
	2.4 หน่วยบริการสุขภาพในท้องถิ่นสนับสนุนการรณรงค์ด้านสุขภาพของโรงเรียน
3.หน่วยบริการสุขภาพมีส่วนร่วมในการอบรมครู	3.1 หน่วยบริการสุขภาพจัดโปรแกรมการอบรมแก่ครูในหัวข้อที่สอดคล้องกับปัญหาสุขภาพของนักเรียน เช่น การควบคุมโรคพยาธิ การปฐมพยาบาล เป็นต้น

6. องค์ประกอบของการบริหารจัดการในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (กรมอนามัย, 2546)

สำหรับประเทศไทยปี พ.ศ. 2546 กรมอนามัยได้ปรับปรุงเกณฑ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของปัญหาสุขภาพอนามัยของนักเรียนในประเทศไทย แต่ยังคงมีความสอดคล้องกับแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลก ที่ให้เกิดกิจกรรมที่ส่งเสริมและป้องกันโรคที่สามารถป้องกันได้ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน จึงกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 10 ประการ พร้อมทั้งตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้คือ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

1.นโยบายสุขภาพของโรงเรียน (School Health Policies)

2.การบริหารจัดการในโรงเรียน (School Management Practices)

3.โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (School / Community Projects)

4.การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ (Healthy School Environment)

5.บริการอนามัยโรงเรียน (School Health Services)

6.สุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education)

7.โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย (Nutrition/ Food Safety)

8.การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ (Physical Exercise, Sport, Recreation)

9.การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม (Counseling/ Social Support)

10.การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน (Health Promotion for Staff)

ทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบที่ให้โรงเรียนและชุมชน ร่วมกันทำงานในเรื่องการบริหารจัดการ เพื่อให้โรงเรียนของตนเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายสุขภาพของโรงเรียน (School Health Policies)

นโยบายของโรงเรียน (ด้านส่งเสริมสุขภาพ) หมายถึง ข้อความที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลต่อกิจกรรมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพจะมีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง ต้องมีการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนขึ้น ซึ่งคณะกรรมการควรประกอบด้วย ครู นักเรียน ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และผู้แทนองค์กรในชุมชน ที่สนใจและทำงานเป็นทีมได้

2.โรงเรียนมีนโยบายส่งเสริมสุขภาพที่ครอบคลุมประเด็นต่อไปนี้

- การส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพนักเรียน
- การเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาสุขภาพ
- การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพตามสุขบัญญัติแห่งชาติ
- การคุ้มครองผู้บริโภคในโรงเรียน
- ส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพแก่นักเรียนและชุมชนโดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
- การส่งเสริมสุขภาพจิตและพฤติกรรมเสี่ยง
- การพัฒนาระบบการเรียนรู้ โดยมีผู้เรียนเป็นสำคัญ
- การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสุขภาพนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการในโรงเรียน (School Management Practices)

การบริหารจัดการในโรงเรียน หมายถึง การจัดองค์กรและระบบการบริหารงานเพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต่อเนื่อง ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. มีการจัดทำแผนงาน / โครงการส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบ ดังนี้
   - มีการรวบรวม วิเคราะห์ปัญหาและความต้องการโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
   - มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของโรงเรียน
   - มีการระบุกิจกรรมและกำหนดเวลา
   - มีการระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง
   - มีการระบุการใช้ทรัพยากรและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์
   - มีการระบุกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับการเรียนการสอน
2. การจัดองค์กร
   - มีคณะกรรมการที่ปรึกษาให้การสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ
   - มีคณะทำงานรับผิดชอบในแต่ละแผนงาน/โครงการ ที่ประกอบด้วยครู นักเรียน และผู้ปกครอง/ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข/องค์กรในชมชน
   - มีผู้นำนักเรียนส่งเสริมสุขภาพปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่

องค์ประกอบที่ 3 โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (School / Community Projects)

โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง โครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ต้องดำเนินการร่วมกันระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และสมาชิกในชุมชน ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. โครงการที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพเกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน
2. ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการการอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอน ต่อไปนี้อย่างน้อย 1 โครงการ
   - ร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหา
   - ร่วมวางแผน
   - ร่วมดำเนินการ
   - ร่วมตรวจสอบทบทวน(ประเมินภายใน)
   - ร่วมแก้ไขพัฒนาปรับปรุง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

3. นักเรียนพอใจในโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

4. ประชาชนพอใจในโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ (Healthy School Environment)

การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ หมายถึง การจัดการ ควบคุม ดูแล ปรับปรุงภาวะต่างๆ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้ถูกต้อง เหมาะสม อยู่ในสภาพที่ถูกสุขลักษณะ เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ และสังคม ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. โรงเรียนต้องมีมาตนฐานสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

2. ไม่มีการเกิดอุบัติเหตุจากสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนจนไม่สามารถมาเรียนได้

3. นักเรียนพอใจต่อบรรยากาศภายในโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 5 บริการอนามัยโรงเรียน (School Health Services)

บริการอนามัยโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดให้มีบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนทุกคน ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

การตรวจสุขภาพนักเรียน

1. นักเรียนชั้น ม.1ขึ้นไปตรวจสุขภาพด้วยตนเองภาคเรียนละ 1 ครั้ง

2. นักเรียนทุกชั้นได้รับการตรวจสอบสายตาปีละ 1 ครั้ง

3. นักเรียนที่มีปัญหาด้านสุขภาพ เช่น เป็นหวัด ปวดท้อง เป็นต้นได้รับการรักษา

4. นักเรียนที่มีความเจ็บป่วยเกินขีดความสามารถของห้องพยาบาล เช่น หอบหืด โลหิตจาง ได้รับการแนะนำช่วยเหลือ/ส่งต่อเพื่อการรักษา

องค์ประกอบที่ 6 สุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education)

สุขศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาพให้สอดคล้องตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้

1. นักเรียนได้รับการฝึกทักษะในเรื่องต่อไปนี้

- การเลือกซื้ออาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
- การไม่รับประทานอาหารที่มีอันตราย
- การหลีกเลี่ยงสารเสพติด
- การป้องกันอุบัติเหตุ อุบัติภัย
- การหลีกเลี่ยงการพนัน และการเที่ยวกลางคืน
- การหลีกเลี่ยงการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร

2. มีกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพในโรงเรียน เช่น เสียงตามสาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบที่ 7 โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย (Nutrition/ Food Safety)

โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย หมายถึง การส่งเสริมให้นักเรียนมีภาวการณ์เจริญเติบโตสมวัย โดยจัดให้มีอาหารที่มีคุณค่าต่อสุขภาพ สะอาด ปลอดภัยให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. นักเรียนมีส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในเกณฑ์ดี (กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตกรมอนามัย, 2542)

2. นักเรียนมีน้ำหนักตามเกณฑ์ส่วนสูงอยู่ในเกณฑ์ดี(กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตกรมอนามัย,2542)

3. นักเรียนที่พบภาวะการเจริญเติบโตผิดปกติได้รับการแก้ไข

4. นักเรียนได้รับอาหารครบ 5 หมู่ทุกวัน

5. นักเรียนมีความรู้ในการเลือกรับประทานอาหารที่มีคุณค่า ถูกหลักโภชนาการและความปลอดภัย

6.ไม่มีการจำหน่ายอาหารที่มีผลเสียต่อสุขภาพเช่น ทอฟฟี่ ขนมกรุบกรอบ น้ำอัดลม ฯลฯ

7. โรงอาหารในโรงเรียนผ่านมาตรฐาน

องค์ประกอบที่ 8 การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ (Physical Exercise, Sport, Recreation)

การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โดยการจัดสถานที่ อุปกรณ์ และกิจกรรมการออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามาใช้สถานที่และอุปกรณ์ หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นตามความเหมาะสม ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. มีสถานที่และอุปกรณ์ส่งเสริมการออกกำลังกายในโรงเรียน

2. จัดกิจกรรมออกกำลังกายสำหรับนักเรียน และ/หรือ ประชาชน

3. มีชมรม/ชุมนุม/กลุ่ม จัดกิจกรรมออกกำลังกาย กีฬา นันทนาการในโรงเรียน

4. นักเรียนได้รับการทดสอบสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมพลศึกษาปีละ 1 ครั้ง

5. นักเรียนมีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมพลศึกษา

6. มีการให้คำปรึกษาและติดตามความก้าวหน้าแก่นักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ทดสอบสรรมถะภาพทางกาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบที่ 9 การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม (Counseling/ Social Support)

การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม หมายถึง ระบบบริการให้คำปรึกษา แนะแนว และช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาสุขภาพกาย สุขภาพจิต และมีภาวะเสี่ยงทางเพศและสิ่งเสพติด รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. ครูประจำชั้นคัดกรองและสามารถระบุนักเรียนที่มีปัญหาได้

2. นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและสารเสพติดได้รับการเฝ้าระวังและช่วยเหลือในเบื้องต้น

3. นักเรียนที่มีปัญหาเกินขีดความสามารถของโรงเรียนได้รับการส่งต่อ

4. นักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและได้รับการช่วยเหลือหรือส่งต่อ ได้รับการติดตามจากครู

5. นักเรียนมีเพื่อน/พ่อแม่/ญาติพี่น้อง เป็นที่ปรึกษาทุกครั้งที่ต้องการ

องค์ประกอบที่ 10 การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน (Health Promotion for Staff)

การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน หมายถึง การพัฒนาความสามารถบุคลากรของโรงเรียนในการมีพฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดี ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม ตัวชี้วัดมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. บุคคลในโรงเรียนมีการประเมินสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2. บุคลากรได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องสุขภาพอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้งจากทุกแหล่ง เช่น เสียงตามสาย หนังสือพิมพ์

3. ไม่มีการสูบบุหรี่ภายในบริเวณโรงเรียน

4. ไม่มีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในบริเวณโรงเรียน

5. บุคลากรในโรงเรียนร่วมกิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพ ที่จัดขึ้นตามแผนงานของโรงเรียน

การประเมินเพื่อผ่านการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ แบ่งระดับการผ่านการประเมินเป็น

ระดับทองแดง : ผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมาก ไม่น้อยกว่า 4 องค์ประกอบ
ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน ใน 6 องค์ประกอบที่เหลือ

ระดับเงิน : ผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมาก ไม่น้อยกว่า 6 องค์ประกอบ
ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน ใน 4 องค์ประกอบที่เหลือ

ระดับทอง : ผ่านเกณฑ์ประเมินขั้นดีมาก ไม่น้อยกว่า 8 องค์ประกอบ
ไม่มีผลการประเมินต่ำกว่าขั้นพื้นฐาน ใน 2 องค์ประกอบที่เหลือ

ซึ่งโรงเรียนที่ผ่านการรับรองในระดับต่างๆ แล้วต้องมีการตรวจสอบคุณภาพใหม่ทุกๆ 3 ปี เพื่อเป็นการหลักประกันของการพัฒนางานส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

7. ความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพกับมาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กรมอนามัย, 2543, หน้า 1-2)

เมื่อหาความเชื่อมโยงระหว่างองค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กับมาตรฐานการศึกษาและหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีความสอดคล้องกัน รายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	มาตรฐานการศึกษา	กลุ่มสาระการเรียนรู้
1. นโยบายของโรงเรียน 2. การบริหารจัดการในโรงเรียน	มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างและการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา	
3. โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มาตรฐานที่ 27 ชุมชน/ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษา	การงานอาชีพและเทคโนโลยี สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว
3. บริการอนามัยโรงเรียน	มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	วิทยาศาสตร์ สาระที่1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต สุขศึกษาและพลศึกษา สาระที่4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ	มาตรฐานการศึกษา	กลุ่มสาระการเรียนรู้
4. สุขศึกษาในโรงเรียน 5. โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย 6. การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ 7. การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม 8. การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน	มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มาตรฐานที่ 10 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี	สุขศึกษาและพลศึกษา สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต วิทยาศาสตร์ สาระที่1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต สุขศึกษาและพลศึกษา สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว สาระที่ 3 การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย กีฬาสากล สมรรถภาพและการป้องกันโรค สาระที่4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

8. การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนในต่างประเทศและประเทศไทย (World Health, 1996, pp. 12-14)

ประเทศสหรัฐอเมริกา (Health Promoting school in the American) ที่อเมริกาได้จัดรูปแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมี 3 ส่วน คือ

1. การให้ความรู้ทางกายภาพ โดยปรับปรุงหลักสูตรและส่งเสริมแก้ไขฝึกทักษะให้แก่ครูและนักเรียน

2. สร้างสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของโรงเรียน โดยจัดหาน้ำสะอาด แก้ไขมาตรฐานของโครงสร้างร่างกาย ป้องกันการเกิดความรุนแรง และสร้างความเข้าใจระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง

3. บริการสุขภาพและโภชนาการ โดยเชื่อมโยงระหว่างการบริการสุขภาพที่ดีแก่สมาคมครูและผู้ปกครอง องค์การเยาวชนและสถาบันในชุมชน

วิธีดำเนินการ ให้สำเร็จต้องอาศัย นโยบายการส่งเสริมความร่วมมือจากหลายองค์กร เช่น

- การเผยแพร่แนวคิด แนวทางของนโยบายและหามาตรการรองรับ
- มีปัจจัยเอื้อในการให้การศึกษาและคิดระบบของสุขภาพออกเป็นส่วนๆ เพื่อกำหนดนโยบายร่วม
- ช่วยรวบรวมกลไกของความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ
- สนับสนุนความสามารถขององค์กร เพื่อประเมินความต้องการทางด้านสุขภาพ
- ส่งเสริมสิ่งแวดล้อมที่เป็นประโยชน์ทั้งบุคคลและสังคม
- เชื่อมโยงกิจกรรมในโรงเรียนกับท้องถิ่นและองค์กรในชุมชน
- สนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพในระดับโรงเรียน โดยขอความร่วมมือช่วยเหลือระหว่างชุมชนและผู้ปกครอง หาแนวทางป้องกันอันตรายที่มีต่อสุขภาพในสถานศึกษา
- จัดตั้งองค์กรที่สามารถจัดการกระบวนการส่งเสริมสุขภาพในสถานศึกษาและเพิ่มการส่งเสริมและให้ความรู้เพิ่มเติมในการศึกษา ทัศนคติ มีการฝึกฝนและการใช้ทักษะชีวิตในโรงเรียนและชุมชน (Community school)

ประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (School Health Education in south East Asia)

ในปี ค.ศ.1992 หรือ พ.ศ.2535 ที่กรุงนิวเดลฮี ประเทศอินเดีย ได้ร่วมมือกัน ในกลุ่มประเทศอินเดีย เนปาล และศรีลังกา ได้ทำโครงการเร่งด่วน เพื่อพัฒนาโครงการที่เรียกว่า Little doctor program

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ประเทศในแถบนี้ได้ติดต่อในด้านพัฒนาของเมืองสุขภาพ หรือเมืองน่าอยู่ (Health cities) ในภูมิภาคแถบนี้ได้เน้นถึงเรื่องการป้องกันการแพร่กระจ่ายของโรงทางเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะ HIV /AIDS ซึ่งเป็นการให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนที่เน้นในเรื่องนี้เป็นพิเศษ

ประเทศในแถบแอฟริกา (School Health Education in Africa)

ในการประชุมที่เจนีวา ขององค์การอนามัยโลกที่วางแผนพัฒนาในการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนที่เมือง บราเซซาวิล(Brazzaville) ได้เริ่มในเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2539(ค.ศ.1996) โดยการสร้างเครือข่ายในโครงการอาหารกลางวันที่กาโบโรน (Gaborone) และ โบ้ทวาน่า (Botawana) มี 4 ประเทศ คือ เบนนิน (Benin) คาเทอรูน (Cameroon) คาน่า (Ghana) และนามิเบีย (Namibia) ที่ได้พัฒนาทางด้านสุขภาพในโรงเรียนเป็นพิเศษ

ประเทศไทย (Health Promoting school in the Thailand)

ในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเริ่มจากศูนย์วิชาการต่างๆ ของกระทรวงสาธารณสุข และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดทุกจังหวัด ดำเนินการให้มีโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้นแบบ จำนวน 89 โรงเรียน ในระดับโรงเรียนประถมศึกษา ในปี พ.ศ. 2541 และขยายเป็นอำเภอละ 1 โรงเรียน ในปี พ.ศ. 2542 ซึ่งปี พ.ศ. 2543 กรมอนามัยมีนโยบายที่จะเร่งรัดขยายงานให้ครอบคลุมโรงเรียนทั่วประเทศ รวมถึงระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาด้วย ได้ปรับแผนงานโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้สามารถเอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการสร้างสุขภาพที่ดีแก่เด็กวัยเรียน และสมาชิกในชุมชน (กรมอนามัย, 2548)

โรงเรียนหันคาพิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เปิดการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2548 มีนักเรียนทั้งหมด 1,356 คน รับนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมาเมื่อ พ.ศ. 2545 เริ่มดำเนินการปี พ.ศ. 2545 และผ่านเกณฑ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในปี พ.ศ. 2547 (โรงเรียนหันคาพิทยาคม, 2548) เมื่อมีนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทางโรงเรียนจึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองได้ โดยการจัดกิจกรรม โครงการต่างๆ เช่น โรงเรียนสีขาว และฝึกฝนให้นักเรียนมีทักษะในการปฏิเสธสิ่งเสพติด สิ่งยั่วยุทางกามรมณ์ การพนัน เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิตเพื่อให้เด็กนำไปใช้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้โรงเรียนยังมีนโยบายในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และสังคมภายนอกโรงเรียน โดยให้ชุมชนเข้าในการส่งเสริมสุขภาพของนักเรียน ตลอดจนมีการจัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี ซึ่งการดำเนินงานต่างๆ เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทำให้โรงเรียนหันคาผ่านเกณฑ์โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิภาพร อมรเสมารักษ์ (2540) ทำการศึกษาเรื่อง "การจัดและดำเนินงานโครงการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่" ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษามีการกำหนดนโยบายสุขภาพที่ชัดเจน เช่น กำหนดให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่ การสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อมและมีการจัดเวรยามเพื่อป้องกันสิ่งร้ายที่จะเกิดขึ้นกับสุขภาพของนักเรียน การสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างทุกคนในโรงเรียน โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตร การสร้างสัมพันธ์กับชุมชน พบว่า ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน และโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การบริการสุขภาพ ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการในห้องพยาบาลที่เน้นการรักษาพยาบาลที่มีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย

ประภาเพ็ญ สุวรรณ และคณะ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง " โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ" เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมและปรับปรุงพัฒนาสุขภาพของนักเรียน ครูและบุคลากรในโรงเรียน ใช้รูปแบบการวิจัยแบบ Experimental Design-One Group Pre-test and Post-test Design Without Control Group การดำเนินโครงการแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การประเมินปัญหาความต้องการโดยวิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียน / ครู การประเมินผลหลักสูตรสุขศึกษา การประเมินสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ และการประเมินกิจกรรมของโครงการสุขภาพในโรงเรียน

ระยะที่ 2 การวางแผนโครงการและดำเนินโครงการ

ระยะที่ 3 การประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการ พบว่า ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรม ในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มนักเรียน พบการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการปฏิบัติพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มนักเรียนประถมศึกษา แต่ไม่พบความแตกต่างในกลุ่มมัธยมศึกษา

กุสุมาลย์ มาแม่นสกุล (2540) ทำการศึกษาเรื่อง "การศึกษาการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ได้รับรางวัลด้านสิ่งแวดล้อมจากกรมสามัญศึกษา : กรณีศึกษาโรงเรียนสารวิทยา กรุงเทพมหานคร" ผลการศึกษาพบว่า โครงการที่จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์ในการจัดเพื่อกระตุ้นให้เกิดความตระหนัก ให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึก ฝึกให้เกิดทักษะ และการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม โดยจัดโครงการใน 4 ลักษณะ คือ โครงการที่ส่งเสริมทางกายภาพ โครงการพัฒนาการเรียนการสอน โครงการเสริมสร้างลักษณะนิสัย และโครงการเกี่ยวกับมลพิษและสิ่งปฏิกูล ดำเนินการโดย ผู้บริหารเป็นผู้กำหนดนโยบาย ครูเป็นผู้รับผิดชอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ในการจัดและควบคุมการดำเนินการของโครงการ นักเรียนเป็นผู้เข้าร่วมโครงการ และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่ออนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม ผลการดำเนินงานทำให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม ครูมีโอกาสได้เรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ ในเรื่องการอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม และชุมชนได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กับโรงเรียน

พบปัญหาในการจัดโครงการ เช่น โครงการมีจำนวนมากเกินไปทำให้ครูซึ่งมีภารกิจอื่นๆ นอกเหนือจากการจัดทำโครงการมีเวลาไม่เพียงพอ และบางโครงการไม่สามารถให้เด็กทุกคนเข้าร่วมได้

ธีรยุทธ รัตนกรแก้ว (2540) ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาสภาพและปัญหาการจัดดำเนินการกิจกรรมการออกกำลังกายและการเล่นกีฬาของศูนย์เยาวชนในกรุงเทพมหานคร และเทสบาล” ผลการศึกษาพบว่า

1. ศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกิจกรรมด้านกีฬา มีวุฒิทางพลศึกษา และมีอัตรากำลังไม่เพียงพอ งบประมาณที่ได้รับด้านการจัดการกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬาไม่เพียงพอ วัสดุ อุปกรณ์กีฬาต่อจำนวนผู้ใช้บริการมีเพียงพอในระดับน้อย ส่วนศูนย์เยาวชนของเทศบาล ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานกิจกรรมด้านกีฬา มีวุฒิทางพลศึกษา งบประมาณที่ได้รับด้านการจัดกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬามีไม่เพียงพอ วัสดุอุปกรณ์กีฬาต่อจำนวนผู้ใช้บริการมีไม่เพียงพอ

2. ปัญหาการจัดกิจกรรมการออกกำลังกาย และกีฬาในศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานคร พบว่า ศูนย์เยาวชนประสบปัญหาระดับมาก ในด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ อุปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก ส่วนศูนย์เยาวชนของเทศบาล พบว่า ประสบปัญหาระดับมาก ในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก

3. เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์เยาวชนในศูนย์เยาวชนของกรุงเทพมหานครและเทศบาล เกี่ยวกับปัญหาการจัดดำเนินการออกกำลังกายและกีฬา พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ยกเว้นด้านบุคลากร

รวมพร นิมานนท์ (2542) ทำการศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีเชียงใหม่ ในการเป็นวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพ” ผลการศึกษา พบว่า ด้านปรัชญาและนโยบายในระดับสถาบันพระบรมราชชนนี เอื้อให้วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีเชียงใหม่สามารถกำหนดนโยบายให้เป็นวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพได้ ระบบบริหารจัดการของวิทยาลัยบรมราชชนนีเชียงใหม่สามารถเอื้อให้เกิดการจัดการเพื่อกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพ และจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เอื้อต่อการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งการเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทั้งภายนอกและภายใน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

องค์กรที่ดี ทำให้วิทยาลัยสมารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชนได้ มีกระบวนการพัฒนาทักษะส่วนบุคลทางด้านสุขภาพและมีการปรับเปลี่ยนบริการสุขภาพไปสู่การบริการแนวใหม่ได้ โครงสร้างการบริหารองค์กร ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรจากหลายฝ่ายระดับรวมอยู่ในโครงการสร้างการบริหาร ทำให้วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีเชียงใหม่ มีความหลากหลายขององค์ประกอบในโครงสร้างการบริหาร ซึ่งง่ายต่อการพัฒนาไปสู่การเป็นวิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพได้ ในด้านระบบการเรียนการสอน มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางสามารถสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และสร้างความเข้าแข็งให้แก่ผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งเน้นสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และพัฒนาทักษะส่วนบุคคลของผู้เรียนซึ่งเป็นการฝึกทักษะชีวิตที่สำคัญ ทำให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกระบวนการปรับเปลี่ยนไปสู่วิทยาลัยส่งเสริมสุขภาพ

สุพัตรา ธนัญชัย (2544) ทำการศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของโรงเรียนสารภีพิทยาคมในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ” ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีนโยบายชัดเจนในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ในด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอยู่ในช่วงการปรับปรุง และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ส่วนใหญ่มีการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างครู นักเรียน โรงเรียนกับชุมชน มีการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ และมีการบริการสุขภาพในโรงเรียน ที่มีการปรับเปลี่ยนการบริการสุขภาพไปสู่การบริการสุขภาพแนวใหม่ ซึ่งทั้งหมดนี้เอื้อต่อการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

ขวัญชัย แสงสุวรรณ (2545) ทำการศึกษาเรื่อง “โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า โรงเรียนยังไม่มีนโยบายด้านการส่งเสริมสุขภาพแยกไว้เป็นเฉพาะ มีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เช่น สนามกีฬา ไม่เพียงพอต่อนักเรียน ด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนได้รับประโยชน์จากการที่โรงเรียนตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้นักเรียนมีแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่จะค้นคว้าได้อย่างดี ด้านการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลโรงเรียนมีการบูรณาการในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเข้าไปในการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ ด้วย และด้านการบริการสุขภาพในโรงเรียน พบว่า มี การตรวจร่างกายประจำปีให้กับบุคลากรในโรงเรียน มีการตรวจร่างกายให้นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีการบริการให้คำปรึกษาด้านต่างๆ กับนักเรียน สรุปว่า โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ดังนั้น โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน แต่ยังขาดความชัดเจนในด้านนโยบายด้านสุขภาพ

ธีรัฐยา พลซา (2546) ทำการศึกษาเรื่อง “การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย” พบว่า โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม โดยส่วนใหญ่ภาครัฐกำหนดนโยบายมาให้ บางครั้งยากต่อการปฏิบัติ และนโยบาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ถูกกำหนดไว้มาก แต่ปฏิบัติได้ไม่ครบตามที่กำหนด บุคลากรขาดความรู้ ความเข้าใจในโครงการอย่างชัดเจน งบประมาณที่สนับสนุนไม่เพียงพอ ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนมีส่วนร่วมน้อย ด้านกระบวนการ ขาดการประสานงานระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากผลงานการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน เป็นการศึกษาถึงความสามารถ หรือความพร้อมในการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและทางสังคม รวมทั้งในระดับนโยบายด้วย อีกทั้งมีการศึกษาถึงรูปแบบความเหมาะสมของการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนด้วย แต่การที่จะเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในแต่ละโรงเรียนมีความพร้อมที่แตกต่างกัน รวมทั้งรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนด้วย ดังนั้นการการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของแต่ละโรงเรียนจึงมีบริบทที่แตกต่างกัน ที่เอื้อต่อการเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้กรอบแนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพขององค์การอนามัยโลกในการดำเนินกิจกรรม 6 องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมด้านนโยบายสุขภาพของโรงเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ การจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคม ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลด้านสุขภาพ และการจัดบริการสุขภาพในโรงเรียน เป็นแนวทางในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนหันคาพิทยาคม ระหว่างปีการศึกษา 2547 ถึงปีการศึกษา 2548 มีการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนอย่างไร ซึ่งยังคงเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่มี กิจกรรมเพื่อให้ครู นักเรียน และบุคคลในชุมชนเพิ่มความสามารถในการควบคุมและสร้างเสริมสุขภาพของตนให้ดีขึ้น และมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved